

Üstsalak okozta reoxidáció vizsgálata a konverteres acélgártás technológiájában

Konverteres acélgártás során reoxidáció olyan esetekben következhet be, amikor a csapolás során konvertersalak kerül a lecsapolt acélra, és amikor a szabad acélfelület érintkezik a levegővel. A dezoxidált acélfürdőn elhelyezkedő nem megfelelő minőségű üstsalak visszaoxidálja az acélt, ez káros zárványképződéshez vezet és növeli az adagolt dezoxidálószer mennyiségét, valamint csökkenti a kéntelenítés hatásfokát. Ez mind gazdasági, mind minőségi szempontból hátrányos. Az elvégzett üzemi mérések értékeléséből kiderült [1], hogy az ISD Dunafer Zrt. acélművében az üstsalak minősége elmarad a kívánttól, ezért megvizsgáltam, hogy ez milyen további problémákat okoz. A felmerült gondok hatékony kezelésének módszereivel is foglalkoztam.

Az üstsalak szerepe a technológiában

A konverterből történő csapolással egyidejűleg megkezdik az üstsalak képzését. Az üstsalak (szekunder salak) égetett mészből, az ötvözőelemek és dezoxidálószer oxidjaiból, valamint az acélüstbe esetlegesen átkerült konvertersalak (primer salak) alkotóiból áll. A megfelelő minőségű üstsalak ismérvei a következők:

- kis FeO- és MnO-tartalom,
- jó hígfolyósság (kis viszkozitás),
- megfelelő homogenitás,
- nagy bázicitás.

A kis FeO- és MnO-tartalom azért fontos, mert a dezoxidált acélfürdőt ezek az aktív salakalkotó oxidok újraoxidálják, ennek következtében a fürdőben oldott alumínium egy része nemkívánatos Al_2O_3 zárványokká alakul, amelyek rontják az acél öntetőségét és minőségét [2]. A salak kis FeO- és MnO-tartalmát hatásosan megfelelő salakvisszatartással érhetjük el a primer kemencéből történő csapolás során.

A hígfolyós salak az acélfürdő felü-

letét elzárja az atmoszférától, s ezzel a légkörből történő gázfelvételt mérsékli.

Ha a salak az acélgártás hőmérsékletén nagy viszkozitású, esetleg részben szilárd kérget alkot a fürdőn, akkor a különböző üstmetallurgiai műveletek elvégzése nehezkessé válik, például a fürdő svédlandzsás felső argon kezelése, porbeles huzalkezelése, acél- és salakminta kivétele.

A salak nagy bázicitása által biztosítható a jó kéntelenítés [3].

Salakminta-vételezés és adatgyűjtés

Az acélgártás folyamán a technológiában előírtak szerint acél- illetve salakmintát vesznek az adagból. A mintákat az acélmű saját laboratóriumába küldik, ahol az acélmintákat optikai emissziós spektrométerrel, a salakmintákat röntgenfluoreszcens analízis segítségével elemzik. A vizsgálati eredmények egy belső adatbázisba kerülnek.

Vizsgálataimhoz olyan adagokat választottam, amelyeket az üstmetal-

lurgiai művelet során zárványmodifikáció céljából CaFe-huzallal kezeltek [4].

A választást egyrészt a megbízhatóbb salakmintavétel lehetősége indokolta, ugyanis az így kezelt adagoknál az üstmetallurgiai kezelőállomáson az első salakminta kivétele előtt 2 perces, 900 l/perc térfogatáramú felső argonos kezelést hajtanak végre, ami a salak inhomogenitását csökkenti. Másrészt a kalciummal kezelt adagok esetében így képet kaphatunk arról is, hogy a salakminőség hogyan befolyásolja a kalciumos kezelés hatékonyságát.

Az értékelés megbízhatósága végett nagyszámú, 463 darab CaFe-huzallal kezelt adagot vizsgáltam meg.

Vizsgálataim alapjául a következő mért paraméterek szolgáltak:

- porbeles huzalkezelés előtti és porkezelés utáni acélminta összetétele,
- végpróba acélminta összetétele,
- porbeles huzalkezelés előtti és porkezelés utáni salakminta összetétele,
- adagolt CaFe- és Al-huzal mennyisége,
- az adagok tömege.

A szövegben és ábrákon előforduló rövidítések könnyebb értelmezhetősége miatt az 1. táblázatban foglaltam össze a használt jelöléseket.

A gyártott adagok azonosítására szolgáló adagszám szerint rendeztem a vizsgálatomhoz szükséges adatokat. Első lépésben az adagok tömegének, az adagolt huzal mennyiségének és a PEA- és PUA-minták Al- és Ca-tartalomra vonatkozó adatainak segítségével kiszámítottam az üstmetallurgiai kezelés alatt bekövetkező leégés mértékét. A következő lépésben a PES- és PUS-minták értékeinek figyelembevételével számoltam ki a FeO változásának mértékét. Ezek után a százalékos FeO-változást sávosan felosztottam, és ehhez szűrtem ki a hozzá tartozó Al- és Ca-változás mértékét. A sávokba termé-

Szatmáry László 2011-ben a Miskolci Egyetem Műszaki Anyagtudományi Karán anyagmérnöki BSc-oklevelet szerzett hőenergia-gazdálkodás, hőkezelés szakirányon. Ugyanezen a karon folytatta tanulmányait 2011-ben kohómérnök MSc-képzésen. 2009-től a Miskolci Egyetem Műszaki Anyagtudományi Karának Tüzeléstani és Hőenergia Intézeti Tanszékén végez tudományos munkát. Több sikeres TDK-dolgozata és OTDK-eredménye van. Jelenleg a Metallurgiai és Öntészeti Intézettel közösen az acélméltallurgiai salakok hatásainak vizsgálatával foglalkozik.

1. táblázat. Jelölésrendszer

Jelölés	Értelmezés
PEA	porbeles huzalkezelés előtti acélpróba
PUA	porbeles huzalkezelés utáni acélpróba
PES	porbeles huzalkezelés előtti salakpróba
PUS	porbeles huzalkezelés utáni salakpróba
VP	acél végpróba
ΔAl_1	acél Al-tartalom változása a PEA és PUA között
ΔS_1	acél S-tartalom változása a PEA és PUA között
ΔFeO	FeO-tartalom változása a PES és PUS között
ΔAl_2	acél Al-tartalom változása a PUA és VP között
S_2	acél S-tartalom változása a PUA és a VP között
FeO_{PUS}	FeO-tartalom a porbeles huzalkezelés utáni salakpróbában
ΔCa	acél Ca-tartalom változása a PUA és VP között
ΔN	acél N-tartalom változása a PUA és VP között

szerszerűleg eltérő számú számolt érték esett, ezért ezeknek az értékeknek az átlagát vettem. Az adatok nagy szórásából adódóan volt olyan sáv, ahová nem tartoztak értékek, ezeket a diagramok szerkesztése során üres oszloppal jeleztem. Hasonló kiértékelési módszert alkalmaztam az alábbi értékelések során is.

Összefüggések keresése

A következő technológiát érintő kérdésekre kerestem választ:

- Hogyan befolyásolja a szekunder salak FeO-tartalmának változása az űstmetallurgiai kezelés folyamán az alumínium és kalcium leégését?
- Hogyan változik a kéntelenítés hatásfoka az űstben a salak FeO-tartalom változásának következtében?
- A salaknak az űstmetallurgiai kezelés végén mért 4%-nál nagyobb FeO-tartalma az öntés megkezdéséig milyen hatást gyakorol az acél-füzdőre?

- Mi okozza a kalciumtartalom jelentős csökkenését az űstmetallurgiai kezelés során?

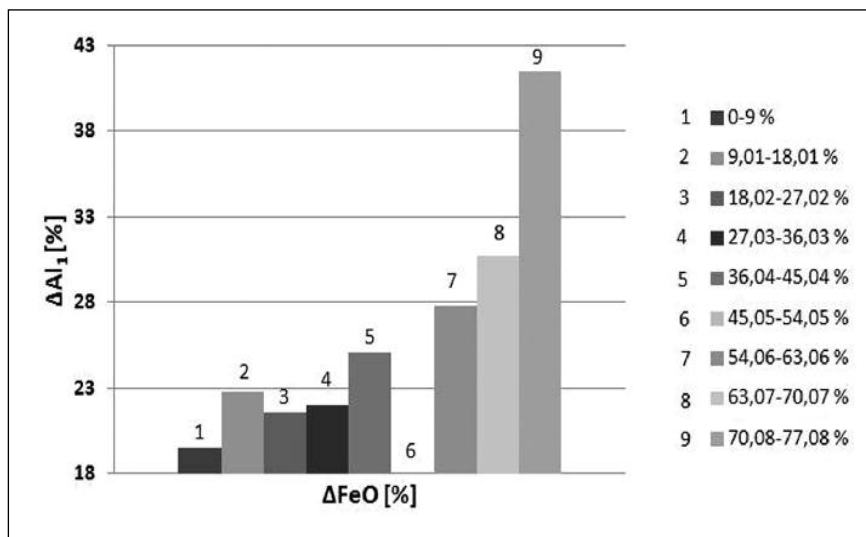
Ezekre a kérdésekre a választ az acélmű adaggyártási adatbázisából származó adatok kiértékelésével, valamint az üzemi szakemberek segítségével kerestem, akik hasznos tanácsokkal láttak el a kiértékeléssel kapcsolatban.

Vizsgálati eredmények

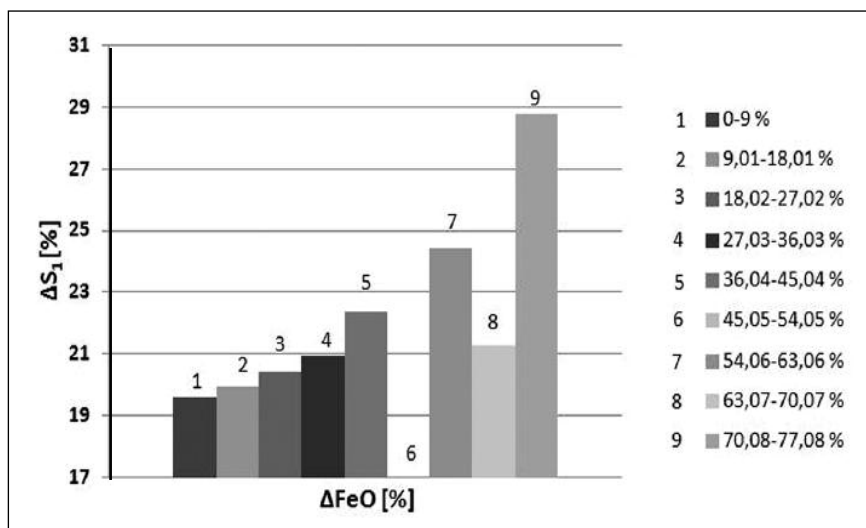
Az 1. ábráról leolvasható, hogy minél nagyobb volt a szekunder salak FeO-tartalmának százalékos csökkenése az űstmetallurgiai kezelés alatt, annál

nagyobb volt a füzdő Al-tartalmának csökkenése. Ez magyarázható a

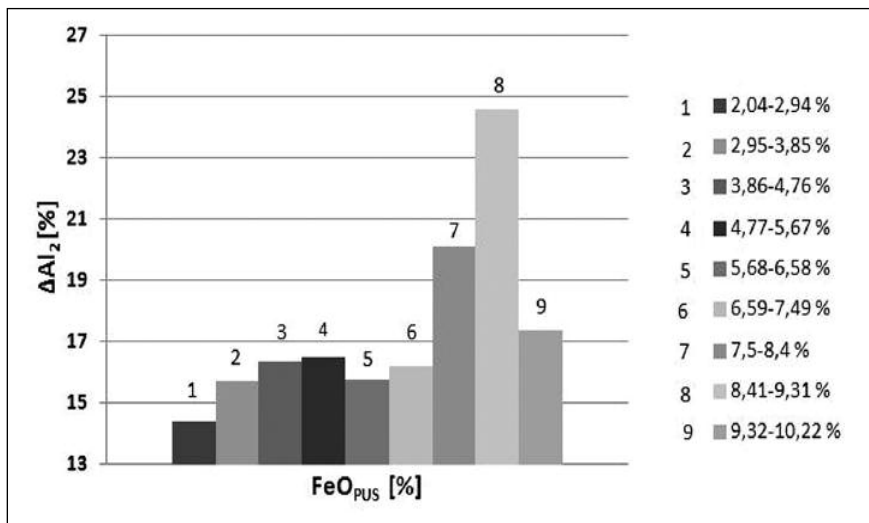
reoxidáció fellépésével, ilyenkor a salak elvártnál nagyobb FeO-tartalmának hatására megemelkedik a füzdő oxigéntartalma, amely az adagolt alumíniummal reakcióba lépve Al_2O_3 képződéshez vezet. Az űstmetallurgiai kezelés során számításaim szerint átlagosan 88,83%-os Ca-leégéssel számolhatunk, a salak FeO-tartalmának változása és a Ca-leégés mértéke között nem találtam erős összefüggést, ezért annak diagramban való ábrázolásától eltekinttem. Itt jegyzem meg, hogy az 1. és 2. ábrán nem ábrázoltam a salak 45,04-54,05 közötti FeO-tartalmának megfelelő Al-tartalom-változás mértékét, mivel ebbe a tartományba mérési eredmények nem estek.

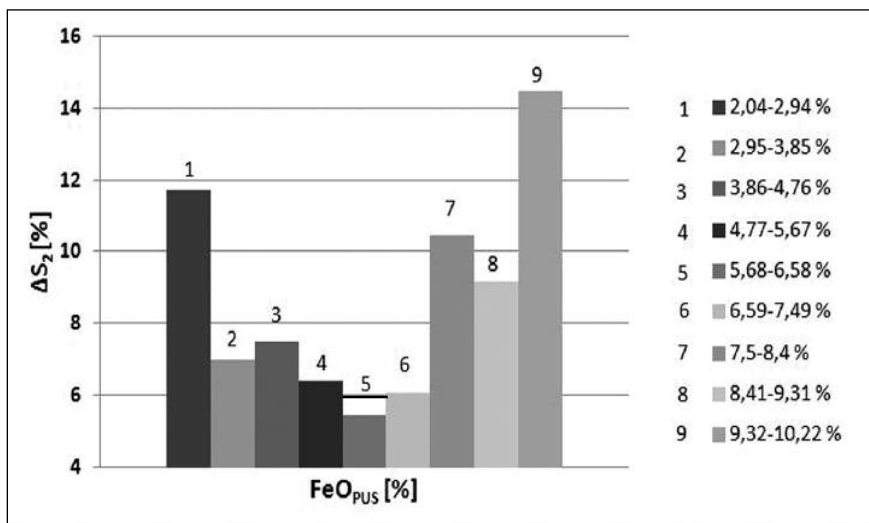
1. ábra. Az űstsalak FeO-tartalom-változásának és az acél alumíniumtartalom-változásának összefüggése az űstmetallurgiai kezelés során

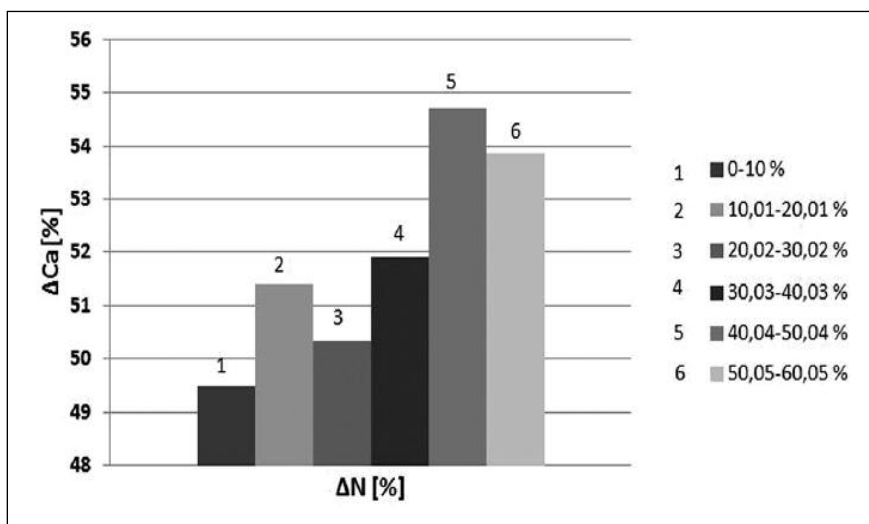
2. ábra. Az űstsalak FeO-tartalom-változásának és az acél kéntartalom-változásának összefüggése az űstmetallurgiai kezelés során

■ 3. ábra. A porbeles huzalkezelés utáni üstsalak FeO-tartalom és az acél alumínium-tartalom-változásának összefüggése a porbeles huzalkezelés utáni próba és a végpróba között

■ 4. ábra. A porbeles huzalkezelés utáni üstsalak FeO-tartalom és az acél kéntartalom-változásának összefüggése a porbeles huzalkezelés utáni próba és a végpróba között

■ 5. ábra. Az acél nitrogén- és kalciumtartalom-változásának összefüggése a porbeles huzalkezelés utáni próba és végpróba között

Számításaim során a PEA- és PUA-próba kéntartalmának változását egyeztettem össze a salak FeO-tartalmának változásával. Eredményül azt kaptam, hogy minél nagyobb volt a FeO csökkenése, annál jobban nőtt a kéntartalom csökkenésének mértéke, vagyis a kéntelenítés hatásfoka. Ezt támasztja alá a 2. ábrán bemutatott eredmény. Hasonló eredményeket kaptam ahhoz, mint amikor salak FeO-tartalom változásának és az alumínium leégésének kapcsolatát vizsgáltam az üstmetallurgiai kezelés alatt. Minél nagyobb volt a porbeles huzalkezelés utáni salak FeO-tartalma, annál nagyobb mértékű volt az alumínium leégése az üstmetallurgiai kezelés befejezése és a végpróba kivétele közötti időszakban. Ez a hatás is a salak okozta reoxidáció bekövetkezésével magyarázható. Az összefüggést a 3. ábrával szemléltetem. A kalcium leégését vizsgálva a fent említett időszakban átlagosan 50,16%-os értéket kaptam, de itt sem találtam olyan összefüggést a porkezelés utáni salak FeO-tartalma és a kalciumleégés mértéke között, ami közlésre érdemes lett volna.

A porbeles huzalkezelés utáni salak FeO-tartalmának növekedésével összefüggésben csökkent a kéntartalom változásának mértéke, vagyis csökkent a kéntelenítés hatásfoka. Itt is megerősítést nyer az a tény, miszerint minél nagyobb a salak FeO-tartalma, annál nehezebb megfelelő kéntelenítést végezni [5]. Sajnos a salakmintavétel bizonytalanságának következtében olyan kiugró, teljesen irreális eredményeket is kaptam (4. ábra – 7,5%-nál nagyobb FeO-sávok esetén), amiket figyelmen kívül lehetne hagyni, de mivel nem szerettem volna elkendőzni a mérésekből származó bizonytalanságot, így szerepeltettem azokat is a diagramon.

Az 5. ábrán ismertetem az acélminták kalcium- és nitrogéntartalmának változását a porkezelés után és a végpróba között. Megállapítható, hogy a nitrogéntartalom növekedése – vagyis a légkörrel való érintkezés mutatószáma – a kalciumtartalom fokozott leégéséhez vezet. Az üstmetallurgiai kezelés befejezése után már főként a légkör okozta reoxidáció játszik szerepet a kalcium leégésében.

A reoxidáció hatás csökkentésének módszerei

Mint a fentiekből már lehet tudni, a salak okozta reoxidációt a legjobban azzal tudjuk csökkenteni, hogyha az átkerült konvertersalak mennyiségét csökkentjük. Ezt hatékony salakviszataratással érhetjük el. A salakviszataratás a következő káros folyamatok megszüntetésére szolgál:

- előfolyás a konverterből a csapolóüstbe,
- acél és salak együttfolyás,
- utófolyás a csapolás végén.

Az előfolyás mérséklésére azért van szükség, mert a csapolás kezdetekor a nyitott csapolónyíláson keresztül a konverter alatt várakozó üstbe konvertersalak folyik át. Ezt a salakfolyást viszonylag egyszerű módszerekkel lehet kezelni, egy lehetőség az a megoldás, amikor a nyílást ideiglenesen eltorlaszolja olyan dugaszanyaggal, amely a folyékony acél hatására kilökődik vagy kiég onnan.

Az acél és salak együttfolyását a legnehezebb megakadályozni, ekkor ugyanis a csapolás során fellépő áramlások következtében az acélsugár salakot ragadhat magával, ez ellen teljes mértékben nem tudunk védekezni, viszont bekövetkezésének valószínűségét csökkenteni tudjuk a csapolónyílás és az azt körülvevő falazatrész rendszeres karbantartásával. Főleg a falazat és a nyílás kopásának előrehaladtával jelentkezik ez a fajta probléma, amikor káros turbulenciák lépnek fel az áramlásban. A csapolás végéhez közeledve gondoskodnunk kell arról, hogy az

acél kifolyásának végén megakadályozzuk a rajta elhelyezkedő salak konverterből való kijutását.

Az utánfolyást különböző módszerekkel lehet mérsékelni, illetve megszüntetni:

- salakviszazáró golyó,
- salakdárda,
- csapolónyílás tolozár segítségével.

Az ISD Dunafer Zrt.-nél a fent említett első módszert alkalmazzák, ennek lényege, hogy a csapolás végének közeledésével manipulátor segítségével olyan sűrűségű zárógolyót (6. ábra) dobnak a konverterbe, amely az acél és a salak fázishatáron elhelyezkedve akkor zár le, amikor a salak szintje eléri a csapolónyílás szintjét. A golyós visszazárás hatékonyságát nagyban befolyásolják a kopások következtében fellépő turbulenciák, ugyanis ezek megakadályozhatják a megfelelő pozícióba való elhelyezkedését.

Salakdárda (7. ábra) alkalmazásával csökkenthető a rossz áramlási körülmények következtében meghiúsult salakzárás. A dárda fő jellegzetessége a hosszú vezetőrúd, amely egyfajta pozicionáló és vezető szerepet játszik. Segít pontosan a csapolónyílásba helyezni a dugót (8. ábra), valamint a fürdőszint folyamatos magasságával együtt mozogva a csapolás végeztével elzárja a nyílást [6]. Használatához szintén manipulátorra van szükség, a használatára kísérleteket folytattak az ISD Dunafer Zrt.-nél, de komolyabb infrastrukturális átalakítások nélkül a módszer nem valósítható meg, viszont pozitív hatást gyakorolhatna a salakviszataratás hatásosságára.

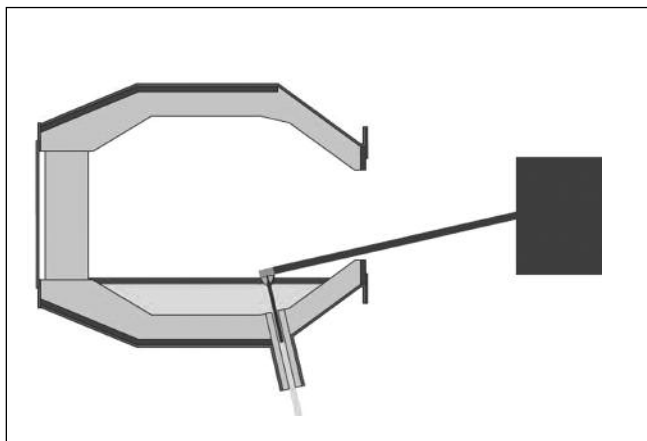
■ 6. ábra. Salakviszazáró golyó

A csapolónyílásra szerelt tolozár (9. ábra) nyújtja a legnagyobb biztonságot a salakviszataratás szempontjából.

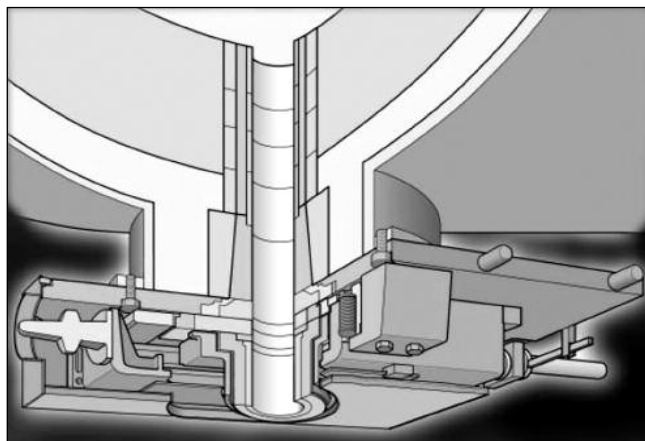
Megakadályozza a salakelőfolyást, valamint megfelelő érzékelő berendezésekkel felszerelve az utófolyást is hatékonyan tudja megakadályozni [7, 8]. Hátránya a viszonylag bonyolult szerkezetében, nagyobb beruházási és üzemeltetési költségeiben mutatkozik meg. Gazdasági szempontból hátrányos tulajdonságait mindenképp elensúlyozni tudja az a tény, hogy mivel jelentősen csökkenti a salakátfo-

■ 7. ábra. Salakdárda

■ 8. ábra. Salakdárda alkalmazásának sematikus ábrázolása

■ 9. ábra. Csapolónyílás tolozár

lyást az üstbe – annak káros hatásával egyetemben – hosszabb távon az acél jobb minőségén és a megta-
karított hozaganyagokon keresztül megtérülhet a többletberuházás.

Összefoglalás

Az ISD Dunafer Zrt. acélművében végzett mérések értékelésével bemutattam olyan fontos összefüggéseket, amelyek segítséget nyújthatnak a gyártási technológiai javítására, ezzel hozzájárulva a gyártott acélminőség javulásához, valamint az acélgégyártás gazdaságosabbá tételéhez. A reoxidáció elkerülésével, illetve mérséklésével csökkenteni lehet az adagolt alumínium és kalcium leégésének mértékét, ezzel kapcsolatban pedig a káros zárványképződés mértékét [9]. Minél alacsonyabb szinten tudjuk tartani a szekunder salak FeO-tartalmát – vagyis csökkenteni tudjuk az átke-
rült primer salak mennyiségét – annál jobb kéntelenítési hatásfokot és kisebb leégési veszteséget tudunk elérni. Az öntés folyamán ügyelni kell a légkör okozta reoxidáció elkerülésére, ha sikerül csökkenteni annak hatását, akkor kisebb kalciumleégéssel számolhatunk, ezzel fokozható a kalciumos kezelés hatásfoka [10]. A bemutatott salakvisszatartási technológiák segítséget nyújthatnak abban, hogy a salak okozta reoxidáció mértékét csökkentjük. Használatukkal az üstsalak jellemzőit pozitívan befolyásolhatjuk, ami növeli annak hatásos-

ságát, így közvetve és közvetlenül is hozzájárul az acélgégyártás minőségének és gazdaságosságának növeléséhez, ami a jelenlegi piaci helyzetben mindenképp előnyére válhat bármelyik kohászati vertikumnak.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 projekt részeként az Európai Unió támogatásával – az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében –, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Irodalom

- [1] Szatmáry L.: Üstmetallurgiai salak reoxidációs képességének vizsgálata. XIV. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia konferencia kiadványa, 2012, pp. 99–102.
- [2] Szabó Z.: Alacsony zárványtartalmú acél gyártásának feltételei. Dunafer Műszaki Gazdasági Közlemények, No. 4, 2006, pp. 203–208.
- [3] Burghardt, H., Neuhofer, G.: Stahlerzeugung, Leipzig, 1983, p. 582.
- [4] Szabó Z.: A zárványok átalakítása az acélok kalciumos kezelésével. Dunafer Műszaki Gazdasági Közlemények, No. 1, 2007, pp. 25–30.
- [5] Józsa R., Gyerák T.: A salak-

visszazárás bevezetésének hatása az acél tisztaságára, valamint önthetőségére a Dunafer Acélművek Kft. konvertereinél. V. Anyag- és energiatakarékosság a vaskohászatban konferencia, Balatonszéplak, 1993

- [6] Howanski, W. S. Kalep, T. Swift T.: Optimizing BOF Slag Control Through the Application of Refractory Darts, AISTech 2006. The Iron & Steel Technology Conference and Exposition, Cleveland, Ohio, 2006
- [7] Berghöfer, A., Steiner B.: Verbesserter Abstich hochreiner Stähle mit LD-Konvertern bei Salzgitter Flachstahl, Stahl und Eisen, No.1 2012 (132), pp. 37–41.
- [8] Böcher, G., Kempken, J., Schnurrenberger, E., Rietmann, K., Müller, H.: Slag free tapping with INTERSTOP Tap Hole Gate Type 120. International ATS Steelmaking Days, Paris, France, 9–10. December 1997
- [9] L. Zhang, Thomas, B. G.: Evaluation and control of steel cleanliness – review, 85th Steelmaking Conference Proceedings, ISS-AIME, Warrendale, PA, 2002 pp. 431–452.
- [10] Szabó A.: Szilíciumszegény, alumíniummal dezoxidált acél tisztaságának javítása argonos átöblítés finomításával, PhD-disszertáció, Miskolc, 2009

VERES ZSOLT – SZURDÁN SZABOLCS – ROÓSZ ANDRÁS

Gáznitridálás a Miskolci Egyetem Fémteni, Képlékenyalakítási és Nanotechnológiai Intézetében

A nitridálás, mint termokémiai eljárás, második virágkorát éli. Egyre gyakrabban alkalmazzák mind szerkezeti, mind szerszámacélok felületi kezelésére. Az eljárással nagymértékben meg lehet növelni a kezelt darab felületi keménységét és kopásállóságát. A Fémteni, Képlékenyalakítási és Nanotechnológiai Intézet által működtetett SLR-5 típusú berendezés lehetővé teszi, hogy feltárjuk a nitridálás alkalmazásának új lehetőségeit.

Bevezetés

A Miskolci Egyetem Fémteni, Képlékenyalakítási és Nanotechnológiai Intézetében jelentős hagyománya van a fémekben lejátszódó fémteni folyamatok vizsgálatának, az anyagok szerkezete és tulajdonságai kö-